

Tsehov: Yö hautausmaalla | Maailmankirjat

Risto Niemi-Pynttari

Känninen eksyy pimeässä

Anton Tsehovin novelli "Yö hautausmaalla" tuo aluksi esiin pimeässä liikkumisen kannalta erään perustyyppin, kannisen harhailijan joka eksyy pimeässä yrittäessään kotiin.

Lähdettyäni ystäväni luota tuomiokirkon kello löitäsän kaksi yöllä. Sää oli mitä kurjin... Itse pirukaan ei olisi pystynyt ottamaan selvää, oliko talvi vai syksy. Pimeys niin sankka, ettet olisi huomannut, vaikka vastaanulija olisi puhkaissut tikulla silmäsi; terästitpä katseesi miten tahansa, et nähnyt mitään, aivan kuin sinut olisi pantu istumaan kenkävoidetölkkiin.

Rikas hämärässä ja pimeässä liikkumisen kulttuuri näkyy edellä olevissa kolmessa metaforassa. Ne ovat kansanomaisesta puheesta periytyviä kielikuvia, eivät taiteilijan ilmausta. Erityisen ilmaisevalta tuntuu tuo keskimäinen metafora "et olisi huomannut vaikka vastaanulija olisi puhkaissut tikulla silmäsi". Pelkästään siitä voisi kirjoittaa kokonaisen esseän: kuinka pimeässä vastaan tuleva on aina säpsähdyttävä hetki, koska hänet huomaa vasta ohituksen hetkellä, ja vielä jos hän tuikkaisi tikulla silmääni, en edes huomaisi että menetin näköni. Näistä parista huomiosta voisi lähteä rakentamaan esseitä, joka avaisi tuon kielikuvan takana olevan kokemusmaailman. Mutta Tsehov jatkakoon metaforista luonnehdintaansa:

Sade pieksi... Kylmä ja navakka tuuli soitteli kauheiden nuottiensa mukaan: ulvoi, itki, valitti, vinkui, — kuulosti siltä kuin luonnon orkesteria olisi johtanut kaikkein ilkein noita. Jalkojen alla nyyhkytti surkeasti sohjo; katulyhdyt olivat himmeät kuin itkettyneiden leskien silmät... Lyhyesti sanoen, sää oli sellainen, josta ehkä olisi ryöväri iloinnut, mutta en minä, lauhkea ja päähtynyt jokamies.

Näitten kauhuromanttisten sävyjen ohessa paljastuu öinen kaupunki ennen sähkövalojen aikaa. Kaasulyhdyt valaisivat niukasti, ja kaupunkien pimeät sivukadut olivat hälyyttävää aluetta, pelon maantieteen kannalta. Rikokset ja raiskaukset olivat yleisiä, koska uhri saattoi turskin erottaa tekijän kasvoja. Tässä mielesä valistus tarkoitti samaa kuin valaistus.

Raahustaessani pitkiä ja kapeita sivukatuja en tavannut ristinsielua, en kuulut minkäänlaista elävää ääntä. Varoen saamasta vettä kalosseihini kävelin aluksi jalkakäytävällä, mutta myöhemmin, kun kalossini kaikesta huolimatta alkoivat surkeasti litistä, siirryin ajotielle: siellä oli pienemmät mahdollisuudet törmätä lyhtypylvääseen tai kaatua katujoaan...

Kännisen kertojan kyrytys talssia kotiin kehittyi siis surkeaan suuntaan, kun himmeiden lyhtyjien turva loppuu, hänen on yritettävä eteenpäin sysimustassa yössä.

Matkareittiäni verhosi kylmä, lapinäkymätön pimeys; aluksi näin himmeinä palavia lyhtyjä, sittemmin, parin kolmen sivukadun jälkeen, menetin senkin ilon. Piti puskea eteenpäin umpimähkään... Tuijotin pimeään ja kuullessani pääni yllä tuulen valittavaa ulinaa joudutin askeleitani ... Rintani täyttyi vähitellen selittämättömällä pelolla... Ja tämä pelko muuttui kauhuksi havaittuani, että olin eksynyt, kulkenut harhaan oikeasta suunnasta.

Ensin hän huutelee ajuria, tyypillinen kannisen ele, ennen kuin hän tajuaa tilanteensa. Sitten seuraa paniikki ja hän hortoilee summassa eteenpäin, törmäillen pimeässä monenlaisiin esteisiin. Lopulta hän kompastuu esteeseen, jonka tunnistaa hautakiveksi.

En pelkää hautausmaata enkä kuolleita... Olen ennakkoluuloton ihminen ja aikaa sitten vapautunut myös njanjan satujen kahleista, mutta jouduttuani äänettömien hautojen keskelle pimeänä yönä, jolloin tuuli valitti ja päätäni vaivasi toinen toistaan synkempi ajatus, tunsin miten hiukseni nousivat pystyyn ja kylmänväreet hiipivät pitkin selkää...

Juuri yrittäessäni rohkaista itseäni, kuulin hiljaisia askeleita... Joku lähestyi hitaasti, mutta... ne eivät olleet ihmisen askeleita... ihmisen ottamiksi ne olivat liian hiljaisia ja lyhyitä...

“Kuollut kummitelee”, ajattelin minä.

Vihdoin tuo salaperäinen “joku” tuli ihan luokseni, kosketti polveani ja huokasi...

En kerro tarinan koomista käännettä, mutta johdonmukaisesti pimeässä harhailu paljastuu aivan toiseksi aamun valossa.